

стимулюють до імпровізації, перевтілення та пошуку нових сюжетних ліній дитиною [2, С.9].

Як бачимо, сучасний світ іграшок великий і багатогранний. Розмаїття іграшок вимагає від дорослих, педагогів та батьків, виваженого підходу до їх підбору та класифікації. Іграшки у всій багатоманітності варто використовувати відповідно до віку дитини, до завдань виховної роботи, до індивідуальних особливостей дитини.

Список використаної літератури

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ.: Либідь, 1997. 376с.
2. Зімакова Л. В., Крамаренко В. О. Класифікація сучасного мистецько-ігрового матеріалу у контексті формування креативності дитини дошкільного віку. *Modern Technology and Innovative Technologies*(Німеччина). 2021. Is. 17. Part 4. С. 6 – 14.
3. Поліщук К. М. До питання класифікації сучасної іграшки. *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: Збірник наукових праць звітно-наукової конференції викладачів університету за 2011 рік, 9-10 лютого 2012 року. Частина 2.* К.: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2012. С. 96-97.
4. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студ. вищих навч. закл. / Т.І. Поніманська. К.: «Академія», 2013. С.317-329.
5. Поніманська Т.І., Дичківська І.М. Дошкільна педагогіка. Практикум. навч. посібн. для студ. вищих навч. закл. / Т.І. Поніманська, І.М. Дичківська. К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. С.171-172.

УДК 373.2.018.1.015.311:159.923]:316.362.31

Яцук В. В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
Науковий керівник – к. псих. н., доц. **Пасічніченко А.В.**

РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З НЕПОВНИХ СІМЕЙ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню розвитку особистісної сфери дітей дошкільного віку, які виховуються у неповних сім'ях. Дослідження охоплює аналіз емоційного розвитку, соціальної адаптації, відносин дітей з неповних сімей. У статті розглядаються важливі аспекти впливу неповної сім'ї на особистісний розвиток та виявляються можливості реалізації підтримки дітей.

Ключові слова: дитина, неповна сім'я, особистісна сфера, психічний розвиток..

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві розлучення батьків та формування неповних сімей з різних причин стає загальним явищем, що викликає складнощі для всіх членів, а особливо для дітей,

що стають складовою "неповних сімей". Ядро цієї проблеми полягає в розриві партнерства, яке раніше забезпечувало спільне виховання та утримання дітей. Зростання кількості таких родин, викликане розпадом подружжя або іншими складними обставинами, свідчить про актуальність проблеми та потребу у глибокому дослідженні цього явища. Часто один із батьків, переважно мати, виявляється в ситуації, де вона сама несе відповідальність за виховання дітей. Така структура сім'ї супроводжується емоційними, психологічними та побутовими викликами, які мають вагомий вплив на всіх її членів. Виховання дитини у неповній сім'ї беззаперечно впливає на психічне та емоційне здоров'я дітей. Тому важливим є вивчення питання розробки способів підтримки та допомоги їм у процесі адаптації до нової життєвої ситуації.

Аналіз останніх досліджень. Питання типології сімей, їх специфіки, основних проблем та видів психологічної допомоги їм перебували у центрі уваги багатьох науковців: А. Адлера, Е. Берна, О. Бондарчука, Ю. Борисенка, М. Боуена, Д. Видри, К. Вітакера, Д. Віткіна, Е. Еріксона, М. Кузнєцова, Ф. Педерсона, В. Сатира, Г. Фігдора, З. Фройда, А. Фройд, К. Хорні, К. Юнга та ін.

Мета статті: проаналізувати особливості розвитку особистісної сфери дітей дошкільного віку, які виховуються в умовах неповних сімей.

Виклад основного матеріалу. Батьківський будинок для дитини є найважливішим середовищем, що впливає на її розвиток та виховання. Сім'я відіграє вирішальну роль у формуванні особистості. У суспільстві існують різні точки зору щодо виховання дітей в неповних сім'ях. Деякі вважають, що це завжди негативно, інші стверджують, що для дитини неважливо, хто її виховує, а треті вбачають певні переваги в неповних сім'ях, де один з батьків бере на себе всю відповідальність за розвиток дитини та не перекладає провину за свої невдачі на інших членів сім'ї. Безумовно, кожна з цих думок має як свої приклади, що їх підтверджують, так і контраргументи.

Важливість сімейної структури у вихованні дітей не може бути недооцінена, оскільки вплив сімейного середовища на формування особистості та соціалізацію дітей є величезним. Спільність обох батьків у ролі вихователів завжди відзначалася важливими перевагами для розвитку дітей тому, що вони мають змогу спостерігати за моделями поведінки обох статей, отримувати різні погляди та цінності, що розширює їхній світогляд і сприяє розвитку міжособистісних навичок.

Проте останнім часом зростає кількість неповних сімей. Неповною називається сім'я, яка складається з одного батька та однією або кількох неповнолітніх дітей [3, с.106]. Вони відрізняються від

повних сімей присутністю обох батьків, які разом виховують дітей. Поява такої сім'ї може бути наслідком розлучень, свідомого вибору батьків створити неповну сім'ю, смертей, хвороб, конфліктів, війни та ін.

Результати досліджень свідчать, що дітям, які виховуються у неповних сім'ях, властиве почуття страху, відчаю, тривоги, роздратування, амбівалентності, невпевненості, безпорадності, наявність комплексів тощо. Для них характерні низька самооцінка, високий ступінь імпульсивності, закритість, в деякій мірі виявляється агресія по відношенню до тих, що оточують; для дітей з повних сімей характерні вища самооцінка, допитливість, прагнення до спілкування, лідерства; у неповних сім'ях батьки проявляють над авторитет, пригнічують сексуальність і прагнуть прискорити розвиток своєї дитини; у повних сім'ях батьки проявляють велику упевненість, стабільність у вихованні дітей, покладаючись не тільки на себе, але і на чоловіка [1, с.101]. Створення позитивного психологічного клімату у родині, гармонійність відносин між подружжям, наявність єдиного педагогічного підходу у вихованні, надання дитині позитивних зразків поведінки; поєднання контролю, вимогливості та емоційної підтримки – це необхідні умови для збереження і підтримки психічного здоров'я дитини [4, с.185].

Однією із найпоширеніших причин появи неповної сім'ї є розлучення батьків. Воно має вплив на розвиток дитини, але наслідки є індивідуальними і залежать від багатьох факторів, зокрема, таких як якість стосунків батьків, підтримка оточення та безпосередньо сама реакція батьків на даний процес. Не всі діти реагують на розлучення гнівом чи депресією. Підтримка батьків і надійний психологічний супровід можуть сприяти психологічному та соціальному здоров'ю дітей у цій ситуації.

А. Ямнюк, описуючи найбільш типові реакції дітей в ситуації розлучення, вказує, що малюки трьох-п'яти років безперервно сподіваються, що батьки зійдуться знову, але в розриві їхніх відносин звинувачують себе і свою нібито неправильну поведінку. Часто вони відчують себе покинутими, що може проявлятися агресією по відношенню до матері, батька, їхніх нових партнерів або інших людей [6, с. 90].

Діти цього віку часто реагують на розлучення збільшеною тривожністю та страхами. Вони відчують невпевненість у майбутньому через руйнування звичного світу і розпад сім'ї. Така тривожність виявляється в погіршеному сні, нервовому стані та появі нічних кошмарів. Вони не завжди можуть висловити свої емоції словами, тому їх реакція на розлучення може проявлятися через поведінку і фізіологічні симптоми: виникнення регресії,

спостерігається нетримання сечі, смоктання пальця, виникає потреба в частих обіймах [6, с. 90].

Важливо враховувати, що діти дошкільного віку ще формують свій моральний і емоційний світогляд. Розлучення батьків може вплинути на їхню ідею про стосунки, родину і власну безпеку. Це сприймається як втрата, і має великий вплив на їхню довіру до близьких людей у майбутньому.

Як наголошує К. Суятинова, розлучення є подією, що спричиняє емоційне потрясіння для багатьох жінок. Це період, коли жінка може відчувати глибокий сум, і нерідко у своєму розладі вона спрямовує образи на колишнього чоловіка. Це може призвести до виникнення почуття ненависті й гніву в дітей, і є вірогідність, що не тільки на батька, але й на саму матір, і навіть на інших дорослих в їхньому житті. [5].

Н. Максимова зазначає, що дитина сприймає настрій і поведінку дорослих насамперед як оцінку своєї особистості. Егоцентризм у дітей дошкільного віку та молодших школярів призводить до того, що вони часто сприймають поганій настрій батьків як наслідок своєї поведінки, а не як результат інших факторів. Таким чином, коли діти довідаються про сварки, вони сприймають це на свій рахунок, оскільки вважають, що це саме їхня поведінка призвела до розлучення батьків [2]. Дитина може розглядати розлучення як свою власну провину і відчувати себе неповноцінною, постійно запитуючи себе: "Чому мене покинули?" або "Що я зробив не так?"

Висновки і перспективи подальших досліджень. Вивчення впливу неповних сімей на дітей дошкільного віку відкриває перед нами глибини дитячої психіки та психосоціального розвитку. За останні роки, вчені взяли на озброєння вивчення цього явища, розглядаючи його з різних точок зору та намагаючись знайти шляхи підтримки та покращення дитячого благополуччя. Неповна сім'я, як суспільна реальність, викликає не тільки створення нових стратегій виховання, але і розвиток індивідуальних підходів до кожної дитини. Визнання та зрозуміння особливостей емоційного розвитку, соціальної адаптації та формування відносин з батьками в цьому контексті є надзвичайно важливими для створення оптимальних умов для здорового зростання.

Вивчення впливу неповних сімей на розвиток дітей дошкільного віку відкриває широкий простір для подальших досліджень та рефлексій. Зокрема, ця тема може бути розглянута в контексті різних культур, соціально-економічних умов та гендерної рівності. Важливо дослідити ефективні методи підтримки дітей у неповних сім'ях, враховуючи їхні особливості та потреби. Розробка програм та ініціатив, спрямованих на соціальну, емоційну, та освітню підтримку,

може виявитися корисною для поліпшення якості життя дітей та їхнього подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Варга В.С., Маркович А.М. Особливості впливу розлучення на психічний розвиток дитини. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Гуманітарні і суспільні науки*. 2015. №18(13). С. 96-102.
2. Максимова Н.Ю. Розлучення батьків як фактор девіантної поведінки дітей. URL: https://lib.iitta.gov.ua/705179/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D1%81%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%9D.%D0%AE..PDF
3. Маннапова К. Р. Неповна сім'я як чинник, що впливає на формування життєздатності підлітків. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Психологія*. Харків, 2011. № 959. Вип. 46. С. 105-108.
4. Пасічніченко А.В., Ковалевська Н.В. Психолого-педагогічні умови збереження психологічного здоров'я дошкільника. *Витоки педагогічної майстерності*. Полтава, 2023. Випуск 31. С. 182-186.
5. Суятинова К. Особливості впливу неповної сім'ї на соціалізацію дитини дошкільного віку. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2013. Випуск 47. С.194-199
6. Ямнюк А.М. Вік дітей та їх реакції на розлучення. *Сучасні тренінгові технології для розвитку особистості: еко-тренінг*: зб. тез доп. VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Умань-